

e-mentor

DWUMIESIĘCZNIK SZKOŁY GŁÓWNEJ HANDLOWEJ W WARSZAWIE
WSPÓŁWYDAWCA: FUNDACJA PROMOCJI I AKREDYTACJI KIERUNKÓW EKONOMICZNYCH

2017, nr 1 (68)

Maria Zając, *Przygotowania do reformy systemu szkolnictwa wyższego w Polsce i Narodowego Kongresu Nauki – refleksje pokonferencyjne*, „e-mentor” 2017, nr 1(68), s. 17–19, <http://dx.doi.org/10.15219/em68.1285>.

Przygotowania do reformy systemu szkolnictwa wyższego w Polsce i Narodowego Kongresu Nauki – refleksje pokonferencyjne

Maria Zajęc

Od wiosny 2016 roku trwają przygotowania do reformy systemu szkolnictwa wyższego. Ich zwieńczeniem ma być Narodowy Kongres Nauki, który odbędzie się w dniach 19–20 września 2017 r. w Krakowie.

Zgodnie z zapowiedzią, tematem przewodnim kongresu będzie modernizacja systemu funkcjonowania edukacji akademickiej w Polsce. Zakres zmian zostanie opisany w dokumencie pod nazwą *Ustawa 2.0*. Przygotowania do wprowadzenia nowych regulacji prawnych zapoczątkował konkurs na opracowanie założeń do ustawy ogłoszony przez Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego na początku 2016 roku. W jego wyniku wyłoniono trzy zespoły, które w czerwcu tego samego roku rozpoczęły prace nad założeniami do nowej ustawy. Z kolei w październiku rozpoczęto cykliczne spotkania – nazwane konferencjami programowymi, podczas których przedstawiciele środowiska akademickiego dyskutują na temat najistotniejszych zadań szkolnictwa wyższego, sposobu jego organizacji i zasad funkcjonowania. Każdemu spotkaniu przypisano inny obszar tematyczny, istotny z punktu widzenia tworzonej ustawy. W momencie oddawania bieżącego numeru „e-mentora” do druku trwały ostatnie przygotowania do konferencji w Gdańsku, będącej już siódmym spotkaniem cyklu. Poza konferencją na Politechnice Gdańskiej zaplanowano jeszcze dwa – w maju w Łodzi oraz w czerwcu na Uniwersytecie Warszawskim.

Nie sposób w jednej relacji odnieść się do wszystkich obszarów ustawy, jakie decyzją MNiSW zostały objęte publiczną debatą, dlatego niniejsza refleksja dotyczy tylko wybranej grupy zagadnień, która obejmuje przede wszystkim kwestie kształcenia akademickiego na wszystkich szczeblach oraz rozwoju kadry akademickiej.

Jako temat przewodni kwestie te pojawiły się po raz pierwszy na konferencji w Katowicach, która była czwartym wydarzeniem w ramach omawianego cyklu¹.

Zatytułowano ją *Ścieżki kariery akademickiej i rozwój młodej kadry naukowej*. Istotnym elementem każdej z konferencji jest wystąpienie programowe ministra Jarosława Gowina. Otwierając obrady w katowickim Międzynarodowym Centrum Kongresowym, pan minister rozpoczął swoje przemówienie od podkreślenia, że kwestia ścieżek kariery akademickiej budzi najwięcej kontrowersji, a zarazem najwięcej emocji w środowisku. Zdaniem prelegenta podczas trzech konferencji, które w ramach cyklu przygotowań do NKN poprzedziły spotkanie katowickie, dyskutowano „jak coś zmieniać” a nie „czy w ogóle zmieniać”, i zastanawiano się „raczej nad ulepszaniem niż nad jakąś głęboką zmianą systemową”. Inaczej jest natomiast w przypadku dyskusji na temat ścieżek kariery akademickiej. Minister wskazał na ścisły, jego zdaniem, związek pomiędzy poziomem doktoratów a kwestią habilitacji. Argumentował, że przy niskim poziomie sporej części doktoratów, jedyną szansą na poprawę kondycji polskiej nauki jest utrzymanie procedury habilitacji, ale w zmienionej formie². I właśnie kwestie podniesienia poziomu doktoratów, transparentności procedury habilitacyjnej, a także postępowania profesorskich zdominowały dwudniowe obrady w Katowicach.

Program konferencji obejmował trzy rodzaje spotkań: sesje plenarne, sesje panelowe – z udziałem zaproszonych gości – oraz seminaryjne (równoległe). W pierwszym dniu, bezpośrednio po przemówieniu programowym szefa resortu szkolnictwa wyższego, zostały zaprezentowane rozwiązania z zagranicy: z Danii, Niemiec, Holandii i Włoch.

Po przerwie obiadowej uczestnicy spotkania mogli wybierać spośród kilku równoległych sesji seminaryjnych. Jedną z nich była sesja dotycząca ścieżki rozwoju dydaktycznego. Wbrew założeniom organizatorów, przedmiotem dyskusji podczas tej sesji stały się jednak głównie kwestie jakości zajęć oraz odpowiedzialności i rzetelności dydaktyków, a tym

¹ Informacje o wszystkich konferencjach programowych – ich terminach, miejscu i tematyce można znaleźć na stronie NKN w zakładce *Konferencje*: <https://nkn.gov.pl/#!/konferencje>, [25.04.2017].

² Zapis wideo przemówienia ministra Gowina można znaleźć na stronie internetowej katowickiej konferencji: <https://nkn.gov.pl/konferencja/konferencja-katowice-26-27-01-2017/>, [25.04.2017].

samym zabrakło czasu na dyskusję „na zadany temat”. Nie udało się w związku z tym sformułować żadnych postulatów dotyczących formalnych ram kariery dydaktycznej. Zgłoszony przez jednego z uczestników dyskusji pomysł oceniania dydaktyków w oparciu o liczbę zrealizowanych godzin zajęć trudno uznać za racjonalny postulat.

W drugim dniu obrad, podczas kolejnych sesji seminaryjnych, dużo uwagi poświęcono rozwojowi młodej kadry naukowej – jakości studiów doktoranckich i perspektywie kariery po doktoracie, kwestiom bezpieczeństwa socjalnego w czasie studiów III stopnia, możliwości łączenia pracy zawodowej i studiów oraz zagadnieniom równości szans i płci w karierze akademickiej. Dość mocno wybrzmiał w czasie dyskusji głos przewodniczącego Krajowej Reprezentacji Doktorantów, który w imieniu tego środowiska zgłosił zastrzeżenia, że w programach studiów III stopnia za mało uwagi poświęca się przygotowaniu przyszłej kadry naukowców do prowadzenia prac badawczych oraz publikowania wyników tych prac.

Wrócił także temat habilitacji i w tym kontekście pojawiły się postulaty, takie jak:

- wymóg habilitacji poza uczelnią macierzystą,
- powrót kolokwium habilitacyjnego i zgoda co do tego, że komisja powinna mieć możliwość poznania kandydata i porozmawiania z nim,
- mocny nacisk na umiędzynarodowienie działalności naukowej habilitanta, z wysokim progiem wymagań (np. *keynote speaker* podczas konferencji, staż w zagranicznych ośrodkach naukowych, publikacje w zagranicznych czasopiśmie).

W dyskusji mocno zarysował się też problem większej przejrzystości wymagań i procedur w postępowaniach naukowych oraz postulat ograniczenia liczby jednostek uprawnionych do nadawania tytułów naukowych doktora oraz doktora habilitowanego.

Dominacja dyskusji wokół dróg rozwoju kariery naukowej i sposobów jej dokumentowania nad kwestią rozwoju kariery dydaktycznej była mocno zauważalna podczas obu dni obrad w Katowicach. Dał temu także wyraz przewodniczący Rady Narodowego Kongresu Nauki, prof. J. Górniak, który podczas podsumowania konferencji podzielił się m.in. refleksją, iż o ile obrady przyczyniły się do wypracowania pewnego konsensusu w sprawie ścieżki kariery naukowej, to – w jego odczuciu – nadal niezbyt jasno rysuje się kształt ścieżki dydaktycznej, i wyraził nadzieję, że temat ten zostanie dopracowany podczas konferencji w Lublinie.

Temat konferencji programowej w Lublinie (29–30.03.2017 r.) – *Doskonałość edukacji akademickiej – jak przeorientować uczelnie na jakość kształcenia* – zdawał się faktycznie zapowiadać powrót do kwestii dydaktyki akademickiej i jej jakości. Niestety już samo spojrzenie na program konferencji sugerowało, że oczekiwania wyrażone przez Przewodniczącego Rady NKN podczas podsumowania w Katowicach raczej nie zostaną spełnione, gdyż tematy dotyczyły problemów jakości dydaktyki, ale w niewielkim stopniu nawiązywały do kwestii jakości kadry dydaktycznej.

Zarówno prelegenci, jak i dyskutanci uczestniczący w panelach i seminariach tematycznych zgodzili się co do tego, że jakość dydaktyki akademickiej jest niska (niższa niż być powinna), a najczęściej wymienianą przyczyną takiego stanu rzeczy było umasowienie studiów wyższych w Polsce, w tym także studiów doktoranckich, oraz brak wystarczających środków na badania. Kwestia związku pomiędzy badaniami a kształceniem pojawiała się także w kontekście proponowanego przez MNiSW podziału na uczelnie badawcze oraz dydaktyczne. Uczestnicy seminarium zatytułowanego *Doskonałość dydaktyki akademickiej (innowacyjne metody kształcenia, podnoszenie kompetencji nauczycieli akademickich, ścieżka dydaktyczna jako realna alternatywa rozwoju pracownika akademickiego)* argumentowali wręcz, że badania mają znaczący wpływ na jakość kształcenia, a zatem nie należy dążyć do wprowadzenia takiego podziału. Sądząc z relacji osoby prowadzącej tę sesję, sporo uwagi poświęcono w niej prezentacji wybranych metod nauczania (stosowanych np. na Uniwersytecie Gdańskim), a konkluzją było stwierdzenie, że pomoc w zakresie nowych metod dydaktycznych potrzebna jest przeciętnym nauczycielom, gdyż ci najlepsi sami sobie poradzą. Jednakże w relacji nie pojawiły się żadne propozycje, na czym owa pomoc mogłaby polegać, ani w jaki sposób zagadnienia te mogłyby znaleźć swoje odzwierciedlenie w tworzonej dokumentacji *Ustawa 2.0*.

Kolejne seminarium (*Metody doboru i kryteria kwalifikacji kandydatów na studia*) dotyczyło zagadnień rekrutacji. W podsumowaniu tej dyskusji pojawiło się stwierdzenie, że uczelnie nie wykorzystują potencjału informacyjnego, jaki niosą egzaminy maturalne – że kryteria rekrutacyjne często są dostosowane do maturzystów ze słabszymi wynikami, po to, aby pozyskać studentów, natomiast rzadko wykorzystuje się wyniki matury na poziomie rozszerzonym. Biorąc pod uwagę, iż z racji niżu demograficznego uczelnie często stają wobec problemu niewykorzystania limitu przyjęć na wiele kierunków, ustalanie niskich progów rekrutacyjnych jest praktyką powszechną, a zarazem powszechnie znaną, natomiast wydaje się, że uczestnicy tego seminarium nie wypracowali żadnych konkretnych sugestii, jak można by owo „minimalistyczne” podejście zmienić.

Konferencja w Lublinie była także jedynym wydarzeniem „przedkongresowym”, podczas którego pojawiło się hasło *Kształcenie na odległość (e-learning, blended learning, MOOC)* jako temat jednego z seminariów równoległych. W ramach podsumowania seminarium jako najważniejsze wnioski z dyskusji przekazano, iż jej uczestnicy zgodzili się co do tego, że kontakt mistrz – uczeń jest najważniejszy i nie może zostać zastąpiony zajęciami online, które powinny mieć wyłącznie rolę pomocniczą, oraz że uczelnie, wprowadzając e-learning, musi mieć jasno określony cel tych działań. Pewną niekonsekwencją wobec tych stwierdzeń wydaje się podjęta podczas seminarium próba przekonania uczestników o potrzebie utworzenia polskiej platformy MOOC, wspólnej dla wszystkich uczelni. W podsumowaniu zabrakło

Przygotowania do reformy systemu szkolnictwa wyższego...

informacji o tym, jaka miałyby być rola tej platformy i jaki jest cel jej wdrożenia.

Biorąc pod uwagę temat wiodący konferencji lubelskiej, którym była jakość dydaktyki na polskich uczelniach, można było oczekiwać, iż podczas dyskusji powróci, poruszany w Katowicach, temat ścieżki kariery dydaktycznej. Niestety nieco rozczarowuje stosunkowo nikła obecność tego zagadnienia podczas obrad w Lublinie. Wydawać by się mogło, że rozważania takie pojawiają się podczas panelu *Mechanizmy oceny i doskonalenia jakości kształcenia w polskich uczelniach*. I rzeczywiście – wątek związany z zasadami doboru kadry do zajęć dydaktycznych oraz oceny jakości dydaktyki pojawiał się w wypowiedziach niektórych panelistów oraz słuchaczy, ale był to zdecydowanie wątek poboczny. Co więcej, w odpowiedzi na pytanie jednego z uczestników obrad premier Jarosław Gowin wyjaśnił, że każda konferencja dotyczy innego zakresu tematów, a kwestie ścieżki kariery dydaktycznej były już poruszane w Katowicach, więc nie planowano ich kontynuacji w Lublinie, ale znajdują one swoje miejsce w przygotowywanej ustawie. Pozostaje zatem poczekać na prezentację zapisów ustawy podczas Kongresu w Krakowie.

Przedtem jednak mają się odbyć jeszcze trzy inne spotkania programowe:

- w dniach 26 i 27 kwietnia tematem spotkania na Politechnice Gdańskiej będzie „Różnicowanie modeli i instytucji badawczych”;
- 25 i 26 maja w Łodzi dyskutowane będą kwestie finansowania nauki i szkolnictwa wyższego – organizatorami spotkania są wspólnie Politechnika i Uniwersytet Łódzki;
- w Warszawie, w dniach 19 i 20 czerwca Uniwersytet Warszawski będzie gospodarzem obrad poświęconych zarządzaniu w szkolnictwie wyższym oraz zagadnieniom ustroju uczelni.

Debata nad przyszłym kształtem szkolnictwa wyższego w Polsce wzbudza duże zainteresowanie w środowisku, czego wyrazem są także publikowane opinie różnych gremiów związanych z edukacją akademicką. 10 kwietnia swoje stanowisko wobec przygotowanych założeń do ustawy opublikował Komitet Polityki Naukowej³, natomiast 21 kwietnia na stronie NKN opublikowano tekst zatytułowany *Obywatele Nauki o przyszłym ustroju uczelni*⁴.

W pierwszym z dokumentów członkowie KPN ustosunkowali się do czterech aspektów przyszłej ustawy: ustroju uczelni, ścieżek kariery akademickiej, różnicowanej misji uczelni (w kontekście proponowanego podziału na uczelnie badawcze-wiodące i dydaktyczne) oraz bezpośrednio z tym związanych

kwestii finansowania uczelni. Głos wyrażony przez Obywateli Nauki również dotyczy kwestii ustroju, misji i finansowania uczelni, ale w wypowiedzi zaproponowano inny podział ośrodków akademickich (rzutujący w konsekwencji na sposób ich finansowania, a w szczególności na finansowanie badań naukowych). Zgodnie z tą propozycją uczelnie miałyby się dzielić na:

- a) uczelnie funkcjonujące na potrzeby wspólnot lokalnych,
- b) uczelnie ponadregionalne,
- c) uczelnie rywalizujące z uczelniami zagranicznymi.

Równocześnie na stronie *Aktualności Narodowego Kongresu Nauki*⁵ publikowane są wypowiedzi, postulaty i opinie przedstawicieli polskiej nauki dotyczące planowanych zmian. Wydają się one wskazywać dość wyraźnie główne obszary budzące obawy w środowisku, które w większości pokrywają się z zagadnieniami wymienionymi powyżej, czyli:

- planowane różnicowanie uczelni i powiązane z tym zasady finansowania,
- sposób postrzegania misji uczelni, a w konsekwencji jej relacji z otoczeniem zewnętrznym (biznesowym oraz z ośrodkami zagranicznymi),
- kwestie doktoratów i habilitacji – ich jakości, jak też jednostek uprawnionych do nadawania tych stopni naukowych.

W wypowiedziach tych bardzo rzadko pojawiają się zagadnienia dotyczące kompetencji kadry akademickiej, ich roli w ścieżce kariery akademickiej oraz możliwości ich rozwijania i poszerzania.

Częściowo kwestii tych dotyka, opublikowana w *Aktualnościach*, wypowiedź pani prof. Marii Korytowskiej po konferencji w Katowicach⁶, w której zwróciła ona m.in. uwagę na „problem poziomu osobistego naukowców, który wpływa na obniżające się standardy tworzonych i akceptowanych prac naukowych i działań dydaktycznych, a powinien oddziaływać w sposób odmienny”. Problem ten dotychczas nie znalazł odzwierciedlenia w żadnym z tematów konferencyjnych. Po części zapewne dlatego, że nie da się uregulować zapisami prawnymi kwestii postaw i wartości, którymi powinni się kierować nauczyciele akademicy. Pozostaje natomiast pytanie, czy podczas wielomiesięcznej, powszechnej debaty nad kształtem edukacji akademickiej w Polsce wskazane przez panią profesor kwestie nie powinny znaleźć należnego im miejsca i czy rzeczywiście nie da się nic zrobić w tym zakresie, również na poziomie systemowym.

³ Uwagi KPN na temat nowej ustawy dotyczącej szkolnictwa wyższego (*Ustawa 2.0*) można znaleźć na stronie: <http://www.nauka.gov.pl/komunikaty/uwagi-kpn-na-temat-nowej-ustawy-dotyczacej-szkolnictwa-wyzszego-ustawa-2-0.html>, [20.04.2017].

⁴ Zob. <https://nkn.gov.pl/obywatele-nauki-o-przyszlym-ustroju-uczelni/>, [25.04.2017].

⁵ NKN *Aktualności*, <https://nkn.gov.pl/aktualnosci/>, [25.04.2017].

⁶ Zob. <https://nkn.gov.pl/konferencji-katowicach-dokad-prowodzi-ta-diskusja/>, [25.04.2017].